

Задля забезпечення такого належного доступу до правосуддя, вважаю, слід розширити коло осіб, які мають пільгу щодо сплати судового збору під час звернення до судових інстанцій шляхом внесення змін до статті 5 Закону України «Про судовий збір».

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, слід втілювати рушійні зміни у сфері підтримки постраждалого населення України, так як приватно-правові відносини у контексті захисту прав людей під час звернення до суду є однією із складових національної безпеки та захищеності населення з боку держави.

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 22.02.2023)

2. Про судоустрій та статус суддів [Електронний ресурс] // Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>. (дата звернення: 22.02.2023)

3. Про судовий збір [Електронний ресурс] // Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>. (дата звернення: 22.02.2023)

4. Проект Закону про внесення змін до статті 5 Закону України "Про судовий збір" щодо встановлення пільги по судовому збору для громадян України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73596. (дата звернення: 22.02.2023)

5. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Проект Плану відновлення України [Електронний ресурс] / Національна рада з відновлення України від наслідків війни // Матеріали робочої групи «Аудиту збитків, понесених внаслідок війни». – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/audit-of-war-damage.pdf>. (дата звернення: 22.02.2023)

УДК 347.9

DOI: 10.31733/17-03-2023-680-683

Марина ПЕТЕШЕНКОВА

суддя Дніпровського апеляційного суду
(м. Дніпро, Україна)

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ТА ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ

Практика застосування процесуального законодавства судами різної юрисдикції з кожним роком збільшується, ускладнюється та формує нові алгоритми дій учасників розгляду правових спорів. Кількість випадків зловживання процесуальними правами та застосування заходів примусу до учасників судового процесу під час розгляду як приватних так публічних спорів залишається досить високою. Негативні наслідки вчинення таких протиправних дій учасниками судового процесу опосередковано відбиваються на строках проведення судового розгляду справ, що призводить, зокрема, до відкладення їх розгляду, застосуванні заходів процесуального примусу тощо.

Відсутність сталого розуміння категорії зловживання процесуальними правами та його кваліфікуючих ознак призводить до низького рівня застосування норм Кодексу адміністративного судочинства України (КАС України) та Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК України), що передбачають заходи процесуального впливу щодо недобросовісних учасників судового процесу. Прийняття змін до КАС України та ЦПК України у 2017 та 2020 роках сформували засади сучасного механізму запобігання, протидії зловживанням процесуальними правами в адміністративному та цивільному судочинстві та їх припинення, проте правозастосовна практика продовжує виявляти значне коло прогалин законодавства у цій сфері та демонструє різне застосування судами норм КАС України та ЦПК України під час протидії такому зловживанню.

Сучасник механізм запобігання та припинення зловживання процесуальними правами був закріплений у Кодексі адміністративного судочинства України Законом

Україні від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [1]. Цим законом КАС України було доповнено нормами, що утворюють базові засади запобігання, припинення та протидії зловживанню процесуальними правами учасниками адміністративного процесу. Зокрема: в ст. 2 закріплено один із принципів адміністративного судочинства - неприпустимість зловживання процесуальними правами; в ст. 45 «Неприпустимість зловживання процесуальними правами» викладено перелік та зміст дій, що можуть бути визнані судом як зловживання процесуальними правами»; ст. 139 передбачено право суду «покласти на сторону, що зловживала процесуальними правами судові витрати повністю або частково незалежно від результатів вирішення спору»; ст.ст. 144 - 149 передбачають право суду «застосувати заходи процесуального примусу для спонукання відповідних осіб до виконання встановлених в суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства, а також зміст та порядок застосування таких заходів» [2].

Окремі зміни до КАСУ стосовно удосконалення системи застосування судом заходів протидії зловживанню процесуальними правами були внесені Законом України 15 січня 2020 року «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ» [2]. Цим законом передбачено в профільних кодексах закріпити перелік дій, які залежно від конкретних обставин справи суд може визнати зловживанням процесуальними правами, що суперечать завданням судочинства, зокрема: «подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже було вирішене судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, спрямованих на безпідставне затягування чи перешкодження розгляду справи або виконання судового рішення; подання кількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав або подання кількох позовів з аналогічним предметом та з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями; подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер; необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи, або завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (співвідповідача) з тією самою метою; укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі» [2].

В той же час слід засвідчити, що поняття «зловживання процесуальними правами» не закріплено в КАС України, у зв'язку із цим Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду в рішенні №814/218/14 від 13.03.2019 року висловив свою позицію стосовно такого поняття і визначив його як форму умисних, несумлінних дій учасників процесу, що знаходить своє вираження, зокрема, у вчиненні дій, неспіврозмірних із наслідками, до яких вони можуть призвести, використанні наданих прав всупереч їх призначенню з метою обмеження можливості реалізації чи обмеження прав інших учасників провадження, перешкодження діяльності суду з правильного та своєчасного розгляду та вирішення спорів, необґрунтованого перевантаження роботи суду [3]. Однак слід зауважити, що чітких критеріїв зловживання процесуальними правами ні в адміністративному ні цивільному судовому процесі не визначено, це є предметом наукового дослідження, яке базується на практиці діяльності відповідних судів.

Поліщук В.Ю. досліджуючи на монографічному рівні механізм запобігання та протидії зловживанню процесуальними правами в адміністративному судочинстві приходять до висновку, «що Україна, з урахуванням змін до КАС України 2017 та 2020 років, має наразі найвищий ступінь деталізації механізму запобігання зловживанню процесуальними правами у адміністративному судочинстві», на його думку «до основних заходів механізму протидії зловживанню процесуальними правами в адміністративному судочинстві віднесено: 1) заходи запобігання, а саме норми права, що встановлюють принцип добросовісного використання процесуальних прав, заборону зловживати такими правами, вдосконалення правових норм; статистичну звітність про факти зловживань та

застосовні заходи процесуального примусу до таких учасників, розширення суддівської дискреції, роз'яснень вищих судових інстанцій 2) заходи припинення, якими в більшій мірі є заходи процесуального примусу; 3) заходи притягнення до відповідальності, як правило штрафи та збільшення сум відшкодування судових витрат за зловживання процесуальними правами» [4, с.152].

В підсумку слід зазначити, що зловживання процесуальними правами як категорія адміністративного судочинства по своїй сутті є діяльністю учасників судового процесу, що спрямована на затягування судового процесу та здійснення інших дій, що порушують принципи адміністративного судочинства. Зловживання процесуальним правом встановлюється адміністративним судом, наслідком чого може бути застосування заходів процесуального примусу, передбачених ст. 144–149 КАС України. За відсутності формальних ознак порушення конкретних положень КАС України метою зловживання процесуальними правами є отримання певної вигоди, більшої, ніж за умови їх добросовісного використання, а наслідками є заподіяння шкоди суспільним або особистим інтересам інших осіб.

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII Відомості Верховної Ради. 2017. № 48, ст.436.

2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ: Закон України від 15 січня 2020 року № 460-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 29. ст.194.

3. Рішення №814/218/14 Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 13.03.2019 року. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kas_vp_vid_13_03_2019_roku_u_spravi_814_218_14 (дата звернення 03.03.2023).

4. Поліщук В.Ю. Механізм запобігання та протидії зловживанню процесуальними правами в адміністративному судочинстві. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2020. № 47. Т. 1. 147–152.

УДК 347.919.8

DOI: 10.31733/17-03-2023-682-683

В. РЕПАЛЮК

аспірант Київського університету права
Національної академії наук України

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ: ПРАКТИКА ЄС

Важливою й актуальною проблемою дослідження даної теми є функціонування і вдосконалення трудового законодавства у сфері відповідальності найманих працівників у контексті уніфікації національного законодавства із законодавством ЄС та практикою його застосування.

Окремі питання дисциплінарної відповідальності у своїх наукових доробках висвітлили: С.В. Венедіктов, М.О. Дей, С.І. Кожушко, Д.П. Полівчук, В.В. Серeda, Н.М. Хуторян, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко та інші.

Доцільно зазначити, що аналіз зарубіжного законодавства про дисциплінарну відповідальність та практики його застосування дозволяє виявити фундаментальні змістовні відмінності в нормативно-правовому регулюванні правовідносин дисципліни праці [1], і на цій підставі окреслити існуючі законодавчі прогалини в національному законодавстві. У цьому аспекті правовий досвід Французької Республіки, як «колиски» зародження трудових прав, уявляється обґрунтованим. У межах цього дослідження, доцільно звернути увагу на розуміння відповідальності державних службовців Франції щодо процесуальної форми.

Так, основи дисциплінарної відповідальності державних службовців Франції визначають: Конституція Французької Республіки від 4 жовтня 1958 року; Закон Про права і обов'язки державних службовців (Loi № 83-634 du 13 juillet 1983 portant droits et